

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ І ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ

Рац Ольга Миколаївна,

к.е.н., доцент,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Україна

Клочкова Єлизавета Сергіївна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Україна

У сучасних умовах розвитку світової економіки, посилення глобалізаційних процесів та активізації міжнародної торгівлі забезпечення ефективної системи митної безпеки набуває особливої актуальності. Митна безпека є важливою складовою економічної безпеки держави, оскільки вона забезпечує захист національних економічних інтересів, стабільність бюджетних надходжень та дотримання законності під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Водночас зростання обсягів міжнародної торгівлі, розвиток цифрових технологій, ускладнення логістичних ланцюгів та поява нових транснаціональних загроз зумовлюють необхідність удосконалення механізмів митного контролю та модернізації митної системи.

Для України питання підвищення ефективності системи митної безпеки має особливе значення в умовах євроінтеграційного курсу, необхідності гармонізації національного законодавства зі стандартами Європейського Союзу та забезпечення економічної стабільності в умовах сучасних безпекових викликів.

Дослідження економічної безпеки держави, а також митної безпеки неодноразово здійснювалися вченими-науковцями, зокрема Бережнюк І., Найденко О., Піхоцьким В., Правдивець О., Тертичною А. та іншими авторами [1-4].

Однак, незважаючи на проведені дослідження, система митного адміністрування продовжує стикатися з рядом проблем, серед яких недостатній рівень цифровізації митних процесів, обмежене використання ризик-орієнтованого підходу, недосконалість інформаційної взаємодії між державними органами, а також наявність корупційних ризиків. Крім того, сучасні виклики, пов'язані з контрабандою, ухиленням від сплати митних платежів, незаконним переміщенням товарів подвійного призначення та спробами обходу міжнародних санкцій, вимагають формування більш ефективної та адаптивної системи митної безпеки. У зв'язку з цим виникає необхідність комплексного аналізу існуючих проблем функціонування митної системи України та розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо її оптимізації з урахуванням міжнародних стандартів і кращих практик митного адміністрування.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану системи митної безпеки України, а також обґрунтування напрямів її вдосконалення з урахуванням міжнародного досвіду та сучасних підходів до митного адміністрування.

Механізм гарантування митної безпеки виступає фундаментальним компонентом у загальній структурі захисту економічного суверенітету держави, забезпеченні стійкості фіскальної системи та підтриманні належного правопорядку в межах здійснення зовнішньоекономічних операцій. Високоєфективне функціонування інституту митної безпеки не лише гарантує ретельний контроль за переміщенням товарних потоків через державний кордон, а й створює сприятливе підґрунтя для інтенсифікації міжнародного товарообігу, зростання інвестиційних показників та глибшої інтеграції національної економіки в глобальний фінансово-господарський простір. У сучасну епоху всеохопної глобалізації, динамічного розвитку міждержавних економічних зв'язків та постійного нарощування обсягів експортно-імпортних операцій роль митної безпеки набуває особливої стратегічної ваги [2].

Принциповим вектором модернізації та підвищення результативності митної діяльності є впровадження ризик-орієнтованих моделей у повсякденну практику контролюючих органів. Дана концепція передбачає фокусування основних зусиль та ресурсів на тих напрямках та операціях, що характеризуються високою ймовірністю порушення норм чинного законодавства. Це, у свою чергу, дозволяє раціоналізувати використання наявних потужностей митної служби та суттєво посилити дієвість перевірочних заходів. Сучасна система управління ризиками базується на комплексному аналізі масивів даних щодо суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, специфіки товарних груп, логістичних маршрутів, історії попередніх правопорушень та інших детермінант, що можуть сигналізувати про потенційні загрози.

Практична імплементація ризик-орієнтованого підходу дозволяє мінімізувати кількість необґрунтованих адміністративних перешкод, скоротити часові витрати на проходження формальностей для добросовісних підприємців і водночас максимізувати рівень виявлення латентних правопорушень [1]. Для більшості провідних країн світу саме система менеджменту ризиків є базисом організації митного адміністрування. Відповідні рекомендації щодо розгортання таких механізмів чітко закріплені в міжнародних стандартах, розроблених глобальними інституціями у сфері митного регулювання.

Фундаментальним важелем трансформації митної безпеки є також масштабна діджиталізація всіх процедурних процесів. Активне використання технологій електронного декларування, інтелектуальних систем автоматизованого аналізу та інформаційних платформ для міжвідомчого обміну даними сприяє встановленню високих стандартів прозорості та мінімізації корупційної складової. Цифрові рішення дозволяють кратно прискорити обробку документації, нівелювати вплив суб'єктивного людського фактора та забезпечити миттєву реакцію на будь-які відхилення від правових норм.

Крім технологічного аспекту, визначальну роль у зміцненні митного периметра відіграє транскордонна взаємодія [4]. Систематичний обмін

оперативною інформацією між митними відомствами різних держав, координація спільних спеціальних операцій та активна участь у глобальних безпекових програмах створюють умови для ефективної протидії складним схемам незаконного трафіку товарів і масштабній контрабанді. Кооперація з міжнародними організаціями відкриває шлях до запозичення передового іноземного досвіду та його адаптивної імплементації в національне середовище.

Додатковим пріоритетним напрямом зміцнення безпекового потенціалу є оснащення пунктів пропуску новітніми технічними засобами контролю. До них належать потужні рентгено-скануючі комплекси, інтелектуальні системи ідентифікації вантажів, цифрові вагові станції та мережі інтелектуального відеоспостереження. Паралельно з цим, розширення інституту Авторизованого економічного оператора (АЕО) дає змогу зосередити аналітичні потужності на ризикових сегментах, надаючи при цьому суттєві спрощення для бізнесу з високим рівнем комплаєнсу. Впровадження цієї моделі повністю корелює з європейськими стандартами та сприяє вибудовуванню довірчих відносин між державою та приватним сектором.

Для ефективної відсічі транснаціональним викликам необхідна тісна інтеграція з глобальними структурами, зокрема Interpol та Europol. На внутрішньому рівні доцільним є створення єдиного міжвідомчого аналітичного хабу, який забезпечував би чітку координацію дій митників, прикордонників та правоохоронців. Така консолідація зусиль дозволяє оперативно реагувати на спроби протиправної діяльності та підвищує загальну резистентність держави. Особливий акцент при цьому робиться на безперервному зростанні кваліфікаційного рівня кадрів [3]. Сучасний фахівець митної справи має володіти не лише фіскальними інструментами, а й навичками роботи з великими даними (Big Data), методами фінансового моніторингу та стандартами міжнародної взаємодії. Формування етичної культури та кодексів доброчесності є невід'ємною складовою кадрової політики, що спрямована на викорінення корупції.

Застосування вищезазначених інструментів дозволяє досягти високої точності контролю, мінімізувати затримки вантажів та підвищити результативність виявлення прихованих предметів правопорушень. Компаративний аналіз світових підходів підтверджує, що майбутнє митної безпеки лежить у площині партнерства держави і бізнесу, автоматизації аналітики та міжнародної солідарності.

Таким чином, ефективність митної безпеки в сучасних умовах прямо залежить від глибини інтеграції інформаційних технологій, досконалості систем управління ризиками та рівня міжнародної координації. Для України ключовим завданням залишається подальша модернізація регуляторної бази та інфраструктурне оновлення згідно з найкращими світовими зразками. Очікуваними наслідками реалізації цих стратегічних кроків стануть зміцнення економічного фундаменту держави, стабільне зростання надходжень до бюджету, радикальне зниження обсягів контрабанди та прискорення митних процедур, що в сукупності забезпечить формування позитивного інвестиційного іміджу України. Перехід до інтелектуальної, прозорої та адаптивної системи управління

митними процесами є безальтернативним шляхом захисту національних інтересів в епоху глобальних трансформацій.

Список літератури:

1. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія / І.Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 552 с.
2. Піхоцький В.Ф. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування / В.Ф Піхоцький, М.Р. Піхоцька // Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : збірник тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., 8 грудня. – Київ, 2022. – С. 192–193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/271921>.
3. Правдивець О.М. Економічна безпека, як найвища функція держави / О.М. Правдивець // Вчені записки Університету «КРОК». – 2022. – С. 40–43. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43.
4. Тертична А. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки / А.Тертична, О.Найденко // Економіка та суспільство. – 2023. – № 48. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-48-63.